

Svenska
Arkivförbundet

**KARTLÄGGNING AV
ENSKILDA ARKIV:**
förstudie

Innehåll

Sammanfattning	3
1 Bakgrund	5
2 Tidigare kartläggningar och inventeringar	7
2.1 Nationella kartläggningar i modern tid	7
2.2 Internationella kartläggningar.....	10
2.3 Målgruppspecifika kartläggningar.....	12
2.5 Reflektion tidigare kartläggningar och inventeringar.....	17
3 SWOT-analys	19
3.1 Styrkor	19
3.2 Svagheter	20
3.3 Möjligheter	20
3.4 Hot.....	21
3.5 Slutsats	21
4 Nationell kartläggning.....	22
4.1 Avgränsning.....	22
4.2 Karaktär	24
4.3 Datainsamling	24
4.4 Målgrupper.....	26
4.5 Frågeställningar	28
5 Källor och referenser	30
Bilaga 1 Redovisning av grupper och personer bidragit till förstudien	32

Projektrapport
Kartläggning av enskilda arkiv: förstudie

Svenska Arkivförbundet, 2024
info@arkivforbundet.se
www.arkivforbundet.se

Text: Amanda Vesterlund
Formgivning: Tilda Lindqvist
Omslagsfoto: Maja Tornqvist

Projektet har finansierats av Riksarkivet, Riksantikvarieämbetet
och Statens kulturråd.

KULTURRÅDET

Sammanfattning

Behovet av att kartlägga de enskilda arkiven har funnits länge. Till skillnad från de statliga och kommunala arkiven lyder inte de enskilda arkiven under arkivlagen. Bevarandet bygger på frivillighet, både från arkivbildaren och arkivbevararens sida. Utan kunskap om de enskilda arkivens omfattning och karaktär samt arkivbevararnas förutsättningar är det svårt att planera insatser för att stärka och utveckla sektorn.

Det har gjorts flertalet inventeringar i Sverige, främst under 1900-talets första hälft. Inventeringarna har varit begränsade geografiskt, tematiskt eller med fokus på vissa aktörer. Mer framgångsrika har Danmark och Norge varit. I båda länderna har man genomfört nationella kartläggningar som synliggjort arkiven och som prioriterat vården och tillgängliggörandet av dessa.

En utmaning med att kartlägga den enskilda arkivsektorn i Sverige är att arkiven finns utspridda hos en stor mängd aktörer: arkivinstitutioner, museer, bibliotek, kommuner, regioner, stat, hembygdsrörelsen, med flera. Å andra sidan erbjuder ett kartläggningsarbete också möjligheten att skapa ett kunskapsunderlag inom prioriterade områden, utöver en generell överblick av arkiven. Tre områden som definierats i förstudien är beredskapsarbetet, digitalisering och nationella minoriteter.

Svenska Arkivförbundet kommer att gå vidare med intentionen att genomföra en nationell kartläggning av den enskilda sektorns arkiv.

Foto: Amanda Vesterlund

”Vad forskaren behöver är en rimlig överblick och kunskap om var och hur information finns tillgänglig.”²

1 Bakgrund

”Samarbetsrådet för enskilda arkiv bör genomföra en inventering av olika slags enskilda arkiv.”⁴

Den enskilda arkivsektorn är enkelt beskrivet all arkivinformaton som inte har sitt ursprung i det offentliga. Det är civilsamhällets, näringslivets och privatpersoners arkivbildning som står i centrum. Det är en omistlig del av den svenska infrastrukturen och det svenska kulturarvet. Men trots att det är ett viktigt källmaterial saknas en nationell överblick av den enskilda arkivsektorn.

I maj 2018 bildades Svenska Arkivförbundet på initiativ av Folkrorelsernas arkivförbund och Näringslivsarkivens förening med ändamålet att vara riksorganisation för hela den enskilda arkivsektorn. Det är inte bara folkrörelsearkiv- och näringslivsarkivinstitutioner som är målgruppen för Svenska Arkivförbundet, utan alla aktörer som bevarar enskilt arkivmaterial. Arkivutredningens betänkande *Härifrån till evigheten* presenterades 2019. Ett av direktiven för utredningen var att undersöka regleringen den enskilda arkivsektorn. Ett av förslagen som presenterades var en inventering av olika slags enskilda arkiv.³

”En tydlig brist i de underlag utredningen haft tillgång till är att det saknats samlade uppgifter om arkivens omfattning och tillväxt, såväl fysiska som digitala. Därmed saknas även möjligheter för arkivinstitutionerna att bedöma framtida leveranser.

Som framgår av kapitel 14 skapar frånvaron av relevanta arkivvolymen en osäkerhet om sektorns framtida investeringsbehov i fråga om fysisk kapacitet, datalagring och framtida teknisk utveckling.

För delar av den enskilda arkivsektorn saknas också en god överblick över vilka arkiv som finns, vilket ofta är en förutsättning när olika typer av insatser planeras.

Med en bred och samlad statistik, som redovisas i offentliga rapporter, kan arkivens synlighet och legitimitet i det politiska systemet också öka.”⁵

Som tydligt framgår av utredningens resonemang försvåras investeringar i sektorn av avsaknaden av en nationell överblick. En riksomfattande inventering skulle sätta ljuset på arkivfrågorna och skapa det kunskapsbehov som krävs för kostnadseffektiva investeringar vad gäller exempelvis digitalisering och tillgängliggörande. Under 2023 har Svenska Arkivförbundet arbetat med en förstudie inför att genomföra en sådan typ av inventering. Förstudien har finansierats av Riksarkivet, Riksantikvarieämbetet och Statens Kulturråd.

”När det gäller enskilda arkiv är det inte lika entydigt var de förvaras.”¹

¹ Eriksson Karth & Hermodsson, ”ägersökning av information”, sidan 253.

² Norberg, Söderberg & Havrén, *Svensk arkivguide*, sidan 14.

³ Arkivutredningen, *Härifrån till evigheten: en långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv*, sidan 389, 391.

⁴ Arkivutredningen, *Härifrån till evigheten: en långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv*, sidan 33.

⁵ Arkivutredningen, *Härifrån till evigheten: en långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv*, sidorna 566-567.

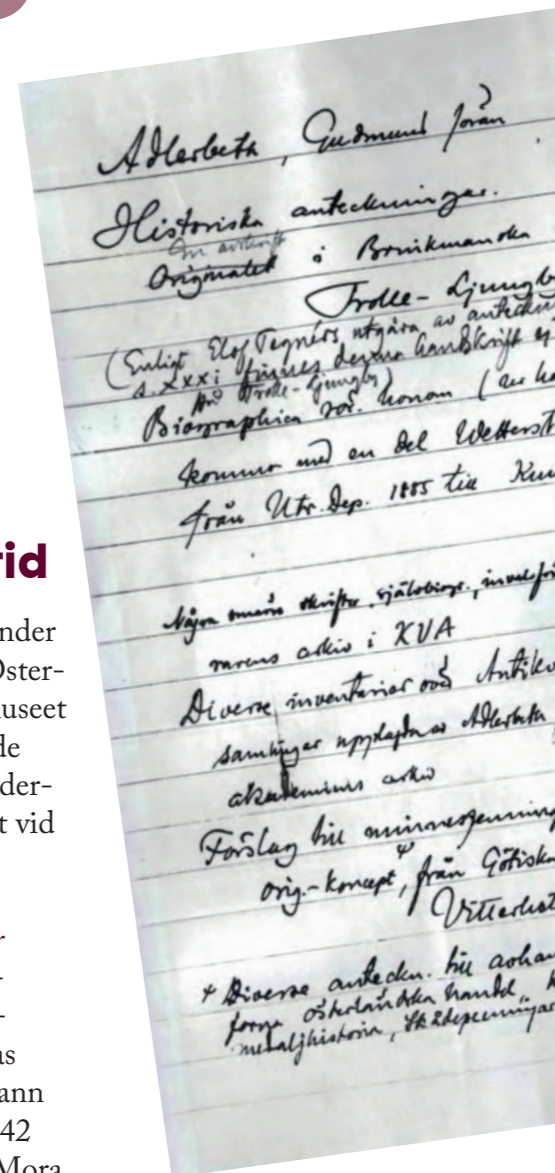
2 Tidigare kartläggningar och inventeringar

Behovet av överblick av arkivsektorn, både för arkivbildare och användare, har alltid funnits och det har gjorts tidigare försök att kartlägga hela eller delar av sektorn. Här presenteras ett urval av de mest relevanta nationella kartläggningarna som gjorts i modern tid samt två nordiska kartläggningar som jämförelse. I slutet presenteras också några målgruppspecifika kartläggningar som är av intresse för förstudien.

2.1 Nationella kartläggningar i modern tid

I början av 1900-talet gjordes en rad arkivinventeringar med olika fokus. Under 1920-talet inventerade Jernkontoret *bruksarkiv* i de brukstäta landskapen Östergötland, Närke, Västmanland och Värmland. Samtidigt utförde Nordiska museet och Riksarkivet inventeringar av *herrgårdar* och drivna arkivariater inventerade andra typer av *gårdsarkiv*. Intresset för bruksarkiv ledde sedan vidare till undersökningar av *företagsarkiv* under ledning av Ekonomisk-historiska institutet vid Handelshögskolan i Stockholm.

Ett resultat av dessa tematiska inventeringar var bildandet av *Kommittén för inventering av svenska privatarkiv* år 1935. Initiativet kom från Genealogiska föreningen. I kommittén medverkade också Riksarkivet, Nordiska museet, Rasbiologiska institutet, Samfundet för hembygdsvård och Jordbrukarnas ungdomsförbund. Syftet var att inventera enskilda arkiv, men kommittén hann bara genomföra en förstudie innan andra världskriget var ett faktum. År 1942 återupptogs arbetet i Mora socken, ett arbete som ledde till inrättandet av Mora bygdearkiv som än idag drivs av Mora kommun för omhändertagande av lokalhistoriskt arkivmaterial. En sista kampanj, en pristävlan kallad "Mitt gårdsarkiv" avslutade Kommitténs arbete. Någon rikstäckande inventering blev aldrig av.^{6>>}

Otto Waldes katalog, volym 1, Riksarkivet.

⁶ Berg, *Bulletin*, sidorna 5-8.

”en katalog över våra privatarkiv [...], som omfattar över 8 000 blad och är flitigt rådfrågad av alla slags historiker”⁸

Utöver dessa inventeringar har också ett antal geografiskt knutna arkivinventeringar genomförts. Ibland med en kommun och geografisk avgränsning, ibland socken och i vissa fall större områden såsom ”Västsverige” (Göteborg, Bohuslän, Älvsborg, Skaraborg, Värmland).

Otto Waldes katalog eller ”Katalog över gods- och släktarkiv samt enskilda personers brev och papper i offentliga institutioner och i enskild ägo”, skapades under åren från 1926 till 1950-talet. Det var bibliotekarien Otto Walde som utöver att förtecknandet och katalogiserandet av tryckt material också skapade en kortkatalog över det otryckta källmaterialet om han upptäckte hos olika minnesinstitutioner. Det totala omfånget på kortkatalogen uppgår till cirka 20 000 kort. Den senare Kommissionen för riksinventeringen av de enskilda arkiven gav bland annat ut ett slagordsregister till katalogen för att underlätta eftersökningarna. Kortkatalogen finns kopierad hos Riksarkivet Täby, Stockholms stadsarkiv, Kungliga biblioteket samt universitetsbiblioteken i Umeå, Uppsala, Göteborg och Lund.⁹

Kommissionen för riksinventering av de enskilda arkiven var ett arbetsutskott kopplat till Historiska föreningen som bildades år 1957. Bakgrunden till bildandet var bristen på kunskap om de privata arkiven och risken att dessa skulle förskingras. Kommissionen finansierades med privata medel och gjorde arkivkartläggningar som fokuserades på specifika typer av arkiv och ofta med en geografisk avgränsning. Några exempel är herrgårdsarkiv i Sörmland, frikyrko- och nykterhetsarkiv i Sörmland, byarkiv i Ångermanland och gårdsarkiv i Tjust. De flesta av inventeringarna skedde i samarbete med landsarkiven. Kommissionen pendlade mellan att vara engagerad i det administrativa kring inventeringarna till att endast finansiera andra aktörers initiativ.¹⁰

Under 1960-talet ville Kommissionen ta ett helhetsgrepp om inventerandet. Man tyckte att det arbete som utförts hittills var ”att beakta som en tämligen omfattande förstudie”¹¹. Kommissionen sökte medel för att systematiskt inventera och registrera enskilda arkiv i hela landet, ge råd rörande arkivvård och arbeta för att tillgängliggöra arkiven för forskningen. Men istället för att Kommissionen beviljades medel för en heltidstjänst inrättades en ny arkivarietjänst på Riksarkivet. Det ursprungliga syftet med tjänsten var att arkivarien skulle arbeta med inventeringen, men istället riktades insatserna mot rådgivningsverksamhet rörande

enskilda arkiv. 1973 avvecklades Kommissionen utan att en riksinventering gjorts.¹²

Mellan åren 1967 och 1970 arbetade *Riksarkivet med att utreda folkrörelsearkivens ställning och framtida organisation* på uppdrag av Kungl. Maj:t. Två av förslagen i utredningen var att Riksarkivet ger ett lönebidrag för inrättandet av föreståndare, arkivchefer eller länsarkivarier att driva folkrörelsearkiv eller ”depåer” som det kallas i utredningen. Det andra förslaget bottenar i att dessa länsarkivarier behöver att arkivbestånd att arbeta med och därför föreslås Riksarkivet ge ett ökat inventeringsbidrag. Inventeringarna skulle vara kopplad till respektive folkrörelsearkivs geografiska område och är på så vis inte nationella.¹³

Nationalregistret över enskilda arkiv började byggas upp i början av 1960-talet av Riksarkivet. Syftet var att samla in uppgifter om vilka enskilda arkivbestånd som finns bevarande, var de förvarades och vad de innehåller. Kartläggningen omfattade offentliga arkivinstitutioner och ”arkiv som fortfarande är i privat ägo”.¹⁵ Det är oklart om det avser ägo hos privatpersoner eller hos enskilda arkivinstitutioner. I slutet av 1980-talet digitaliserades nationalregistret digitaliseras inom projektet Registering Enskilda Arkiv (REA-projektet). Det är denna informationsmängd som utgjorde grunden i den Nationella arkivdatabasen.¹⁶

Inom Svenska Arkivsamfundets skriftserie gavs boken *Svensk arkivguide* ut år 1988. Syftet var att skapa en lätthanterlig arkivguide liknande de som fanns inom biblioteksområdet. Man ville presentera svenska arkivinstitutioner med en välutvecklad arkivfunktion, vilket ledde till att kartläggningsarbetet omgärdades av följande urvalskriterier:

Vid arkivet/institutionen skall förutom det egna arkivmaterialet förvaras handlingar som överlämnats till arkivet/institutioner från andra verksamheter.

Arkivet/institutionen skall som sin uppgift ha att för framtiden förvara olika bestånd av handlingar.

Vid arkivet/institutionen skall finnas en eller flera arbetsplatser speciellt avsedda för besökande forskare.

Minst en person på heltid skall vara anställd vid arkivet/institutionen med uppgift bl a hjälpa forskare med framtagning av information.

Arkivet/institutionen skall ha regelbundna öppettider.¹⁸

Den periodiska skriften *Svensk arkivguide: topografisk katalog över statliga, kommunala och privata arkivbestånd i Sverige* gavs ut under åren 1988—2002 av Institutet för ortshistoria. Liksom dess namne som kom ut tidigare samma år bygger kartläggningen på enkätutskick till kommunarkiv, landstingsarkiv, stadsbibliotek, museer, företag och organisationer. Men till skillnad från sin namne presenterades både offentliga arkiv, enskilda arkiv och samlingar av olika slag utan de strikta kriterierna. Den sista utgåva innehöll information om 460 arkivinstitutioner.¹⁹ Denna version av Svensk arkivguide är det närmaste en nationell kartläggning av arkiven som gjorts.

”Man kan förstå de medelstilldelare som undrar om arkivinstitutionerna inte snart borde ha inventerat färdigt [...] Men svaret blir dessvärre nej. [...] Vi är ju egentligen inte ens klara med det gamla, de rikstäckande genomgången överallt än!”¹⁷

Otto Waldes katalog, volym 1, Riksarkivet.

”Många gånger är det svårt att veta var man skall söka materialet efter t ex en person, en gård, ett företag eller en förening.”¹⁴

7 Berg, *Bulletin*, sidorna 7–8.

8 Walde & Berg (red.), *Slagordsregister till Otto Waldes katalog över enskilda arkiv*, sidan 8.

9 Walde & Berg (red.), *Slagordsregister till Otto Waldes katalog över enskilda arkiv*, sidorna 8–10, 11.

10 Berg, ”Kommissionen för riksinventering av de enskilda arkiven”, sidan 19–25.

11 Berg, ”Kommissionen för riksinventering av de enskilda arkiven”, sidan 28.

12 Berg, ”Kommissionen för riksinventering av de enskilda arkiven”, sidan 26—31.

13 *Folkrörelsearkiven: utredning rörande folkrörelsearkivens ställning och framtida organisation*, sidorna 1–6, 100–106, 107—109.

14 Bjersby, ”Nationalregistret över enskilda arkiv och rea-projektet”, sidan 31.

15 Bjersby, ”Nationalregistret över enskilda arkiv och rea-projektet”, sidan 31.

16 Bjersby, ”Nationalregistret över enskilda arkiv och rea-projektet”, sidan 31–32.

17 Carlsson, ”Arkivinventeraren i tiden”, sidorna 34–35.

18 Norberg, Söderberg & Havrén, *Svensk arkivguide*, sidan 9.

19 Aurelius, Axerup & Karlsson, *Svensk arkivguide: topografisk katalog över statliga, kommunala och privata arkivbestånd i Sverige*, sidan 4.

2.2 Internationella kartläggningar

I *Danmark* genomfördes en undersökning av lokalhistoriska arkiv mellan åren 1993—1997. Undersökningen kallades *Vi passer på historien: en undersøgelse af lokalarkiverne* och bakom undersökningen stod intresseorganisationen *Sammenslutningen af Lokalarkiver (SLA)*. Bakgrunden till undersökningen var revideringen av den danska arkivlagen år 1992, där stort fokus lades på den offentliga arkivförvaltningen. SLA uppfattade att även om lokalarkiver (arkivinstitutioner med lokalhistoriskt material, hit räknas också kommun- och stadsarkiv) var viktiga så blev de ofta förbisedda och att det behövdes ett samlat kunskapsunderlag kring lokalarkivets förutsättningar och vad de bidrog med i samhället.²⁰

"Lokalarkiverne er uvurderlige "skatkamre" for forskere i dansk historie. [---] Lokalarkiverne gør desuden meget ud af at formidle samlingerne."²¹

Den danska undersökningen hade nio teman med frågeställningar rörande arkivsamlingarna, fotografier, negativ, film, ljudband, arkivleveranser, tillgängliggörande och publik verksamhet, forskarsal och arkivpersonal. Undersökningen visade att de föreningsdrivna arkiven drevs nästan uteslutande av ideella, oavlönad arbetskraft, men att man trots detta har en mycket stor förmedlingsverksamhet. Undersökningen visade också att bibliotek- och museiarkiv ofta har mycket omfattande samlingar, men att dessa ofta kommer i skymundan eller har motsatta intressen gentemot den huvudsakliga verksamheten. Där biblioteken strävar efter att presentera litteratur så tillgängligt som möjligt kräver de unika arkivhandlingar en annan nivå av säkerhet och översyn. Liknande förhållande råder på museerna där den huvudsakliga verksamheten är utställning av enstaka objekt, medan arkiv skapas som en helhet av information vars främsta syfte är att bevaras och tillgängliggöras, inte ställas ut.²²

"Det overordnede målet er at de store kulturelle verdiene som arkiver og annet kildemateriale representerer, blir tatt bedre vare på og gjøres enklere tilgjengelig for befolkningen."²⁸

De största lokalhistoriska samlingarna bevaras på stadsarkiven runt om i Danmark. Stadsarkiven har på så sätt ett dubbeluppdrag. "På den ene side at tilfredsstille hele den traditionelle lokalhistoriske offentlighed ved at sørge for indsamling, registrering og formidling af de private arkivalier fra enkeltpersoner, foreninger og erhvervsvirksomheder. [...] På den anden side er forvaltningens krav om en effektiv arkivadministration en mindst lige så væsentlig sag."²³ Sedan den nationella undersökningen genomfördes samlar SLA årligen in statistik från den danska arkivsektorn. Där framgår bland annat den fortsatt stora andelen ideellt arbete som utförs inom den danska arkivsektorn.²⁴

I *Norge* genomfördes en nationell arkivkartläggning mellan åren 2004—2007. Den kallades *Til Kildene! Kartlegging av regionale og lokale arkiver* och genomfördes av den statliga myndigheten ABM-utvikling i samarbete med fylkeskommunerna. Syftet med kartläggningen var att få en lägesrapport rörande vård och tillgängliggörande av enskilda arkivbestånd och etnografiska arkivsamlingar med lokalt eller regionalt ursprung. Lägesrapporten skulle utgöra en utgångspunkt för ett statligt stödsystem för de enskilda arkiven.²⁵ Resultaten av den norska kartläggningen visar att de specialiserade arkivinstitutionerna bevarar ca 60 % av det undersökta materialet och att ca 30% finns på museer. Av den noterade mängden om totalt ca 75 hyllmil arkiv var ca 70 % ordnat och förtecknat. Kartläggningen visar att det har skett en mycket positiv utveckling inom den norska enskilda arkivsektorn, där museer, bibliotek och privata institutioner har spelat en stor roll. Men det finns också brister rörande arkivlokaler, närings-

livets bevarande och ett stort behov av ett långsiktigt arbete på nationell nivå för att utveckla sektorn än mer.²⁷

De bevarande institutioner som utmärkte sig i den norska kartläggningen var museerna. De stora bristerna i museernas arkivlokaler och arkivens tillgänglighet för forskare och allmänheten ledde till ett *uppföljande projekt för att stärka museiarkiven*. Projektet leddes av det norska Riksarkivet och myndigheten ABM-utvikling i samarbete med regionala arkivinstitutioner. Projektet syftade till att formalisera museernas arkivarbete genom att ta fram förvärvspolicys för arbetet med enskilda arkiv och att infoga arkivvården i museernas samlingsförvaltningsplaner. Projektet syftade också till att stärka museernas arbete med att tillgängliggöra arkiven för användare. Projektet genomfördes som delprojekt i respektive fylke. Resultat är därför skiftade utifrån de olika regionala förutsättningarna, men generellt kan sägas att arkivfrågorna lyfts inom museernas samlingsförvaltning, att det olika arkivförvarande aktörerna inom fylkena samarbetar i mycket högre utsträckning och att de enskilda arkiven har blivit mer tillgängliga genom projektet.²⁹

Frågeställningarna i den norska kartläggningen utgick ifrån fyra fokusområden:

1. *bevarandeinstitutionen: hur den är organiserad och vilka rutiner som finns kring arbetet med arkivsamlingarna,*

2. *arkivsamlingarna: vilka typer av arkivmaterial som är bevarat*

3. *huvudfokus för arkivinformatio- nen: samhällsfunktioner och geografiskt område*

4. *bevarande och förmedling av arki- ven.*²⁶

"Privatarkiver i norske museer er gjennomgående ikke tilgjengelig for brukere, med noen få unntak."³⁰

20 Porskær Poulsen, *Vi passer på historien: en undersøgelse af lokalarkiverne*, sidorna 7, 11.

21 Porskær Poulsen, *Vi passer på historien: en undersøgelse af lokalarkiverne*, sidan 90.

22 Porskær Poulsen, *Vi passer på historien: en undersøgelse af lokalarkiverne*, sidan 93–94, 96.

23 Porskær Poulsen, *Vi passer på historien: en undersøgelse af lokalarkiverne*, sidan 99.

24 Danmarks statistik, "Arkiver".

25 *Til kildene! Kartlegging av regionale og lokale arkiver*, sidan 4.

26 *Til kildene! Kartlegging av regionale og lokale arkiver*, sidan 13.

27 *Til kildene! Kartlegging av regionale og lokale arkiver*, sidan 6–8.

28 *Til kildene! Kartlegging av regionale og lokale arkiver*, sidan 11.

29 *Privatarkiv i musea: Sluttrapport frå prosjektet*, 5–8, 12, 29–31, 43–44.

30 *Privatarkiv i musea: Sluttrapport frå prosjektet*, sidan 5.

”Att privatarkiven ofta kommit i andra hand efter myndighetsarkiven både när det gäller anslag och lagstiftning är tydligt.”³¹

2.3 Målgruppspecifika kartläggningar

De nordiska riksarkiven genomförde 2010 en jämförande undersökning av de *enskilda arkiv som bevarandes vid riksarkiven* och hur man arbetade med frågor kopplade till de enskilda arkiven. Vad gäller det svenska Riksarkivet rapporterades att inom hela Riksarkivet, med landsarkiv och stadsarkiv med landsarkivsuppdrag, bevarades 96 048 hyllmeter enskilda arkiv. Vidare finns en uppskattning om att det på övriga institutioner, de rikstäckande enskilda arkivinstitutionerna, de regionala enskilda arkivinstitutionerna och på bibliotek och museum, bevaras 146 159 hyllmeter enskilda arkiv. Dessa siffror ska inte ses som rättvisande för det enskilda arkivbeståndet. ”Men bör beakta att siffrorna endast baserar sig på de institutioner som arbetsgruppen betraktat som de mest centrala aktörerna utanför arkivverken. Siffrorna är alltså klart underrepresenterade men visar den enorma mängd privat arkivmaterial som förvaltas även utanför arkivverken”.³³

I arkivutredningen *Arkiv för alla, 2000—2022*, bad utredningen företrädare för de svenska minoritetsgrupperna samt urfolket samer att kartlägga *arkivmaterial på minoritetspråk*. Detta var ett bra initiativ för att belysa frågan, men det ledde till spridda resultat eftersom det kräver en stor kunskap och kännedom om den svenska arkivsektorn och arkivinstitutions bestånd, vilket inte ens arkivarier alltid besitter då arkivinformer inte katalogiseras på samma sätt som till exempel böcker. Kartläggningen låg till grund för kostnadsförslag till förslag om inrättande av arkivinstitutioner med särskilt ansvar för arkivering av folkgruppens information.³⁴

Av de arkivkartläggningar som har gjorts är den mest kartlagda folkgruppen urfolket samerna. En inventering av arkivmaterial gjordes år 2000 av Åjtte inom projektet *Nycklar till samiska arkiv*. Då besöktes och kartlades bestånden hos 11 arkivinstitutioner, där alla institutioner sedan tidigare var kända för att bevara samiska arkiv eller arkiv om samer.³⁵ I de nordiska riksarkivens arbete med den samiska arkivportalen Nuohtti gjordes också en kartläggning av samiskt arkivmaterial inom projektet *Digital Access to the Sámi Heritage Archives*. 163 organisationer inom Europa fick svara på en enkät om samiskt arkivmaterial och 59 organisationer svarade att de hade material relaterat till samer och samisk kultur varav 17 organisationer fanns i Sverige.³⁶

Arkiv efter eller om den nationella minoriteten romer har delvis kartlagts och problematiserats i boken *Ett lapptäcke av källor: kunskapsproduktion om romer och resande vid arkiv och museer* (2020). Där skriver författarna att ”romsk historia och kunskap har »

³¹ De nordiska privatarkiven och deras förvaltare, sidan 3.

³² De nordiska privatarkiven och deras förvaltare, sidan i.

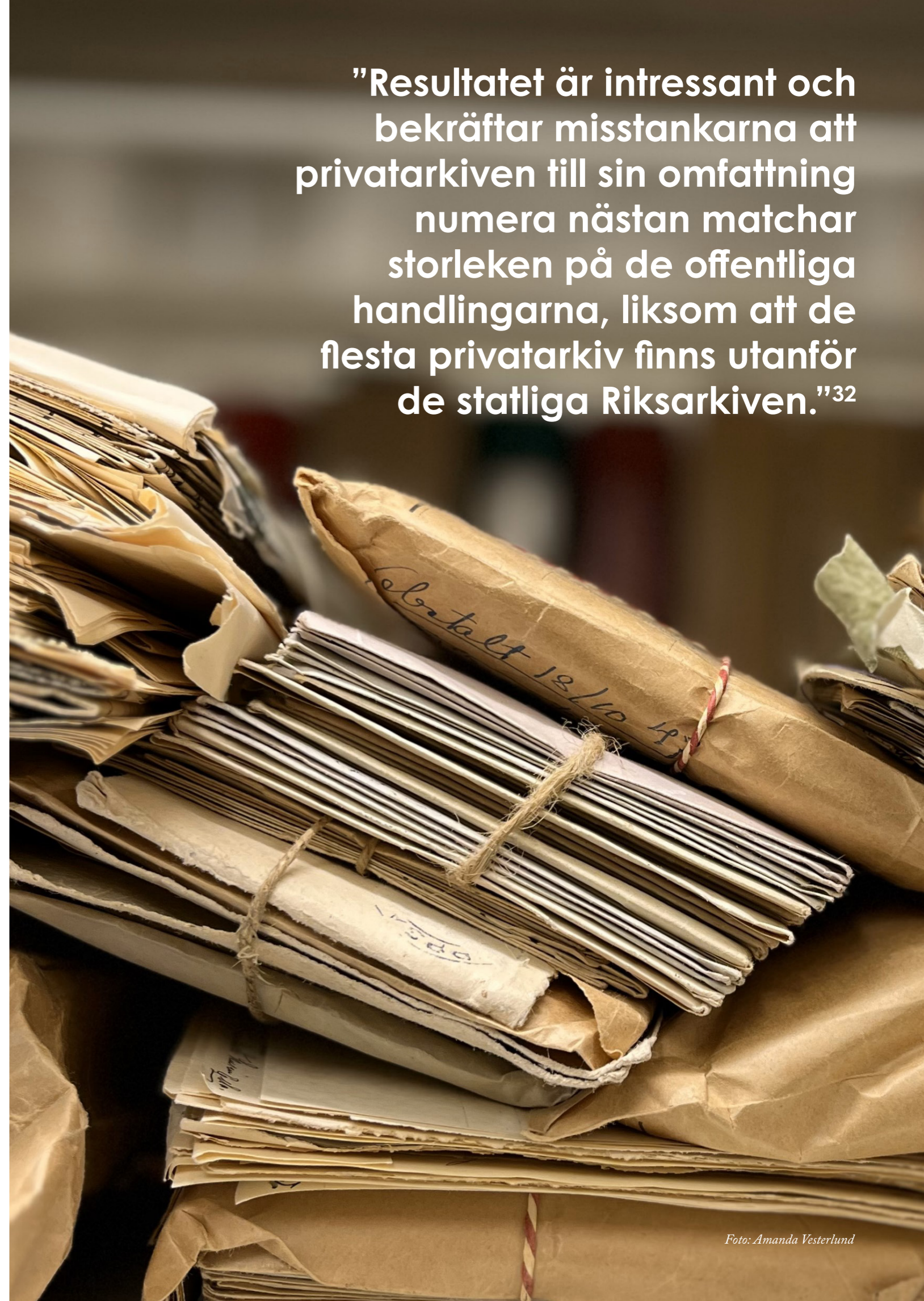
³³ De nordiska privatarkiven och deras förvaltare, bilaga 1.

³⁴ Arkivutredningen, *Arkiv för alla - nu och i framtiden*, sidan 140, 142—151.

³⁵ Österberg, *Nycklar till samiska arkiv: inventering januari - mars 2000*.

³⁶ Nuohtti, ”Introduktion till materialenkäten”. Nuohtti, ”Resultat av materialenkäten”.

”Resultatet är intressant och bekräftar misstankarna att privatarkiven till sin omfattning numera nästan matchar storleken på de offentliga handlingarna, liksom att de flesta privatarkiv finns utanför de statliga Riksarkiven.”³²

”Sällskapet ser positivt på en nationell organisation i Sverige som har överblick över kontakt med organisationer. En sådan organisation skulle även förvalta och tillgängliggöra en förteckning över information om arkiven och var de finns.”⁴⁰

”Företrädare för arkivet efterfrågar en helhetsbild över alla arkivbestånd och arkivsamlingar med sverigefinskt material samt register över arkivbildare. Det är mindre viktigt att samlingarna är fysiskt samlade så länge överblicken finns.”⁴²

>> traditionellt traderats muntligt eftersom romskan (romani chib) under lång tid inte använts i skrift i särskilt hög utsträckning och romer inte heller haft tillträde till de arenor och institutioner som har dokumenterat samhället och skrivit historia. Därmed finns få äldre inomgruppsliga källor.³⁷ Djupintervjuer efter ett enkätutskick till museer visar på svårigheten med proveniens och institutionernas egen kunskap om sina samlingar och lyfter digitaliseringsmöjligheter att omtolka och berika samlingarna med fler perspektiv och mer information.³⁸ En likande kartläggning har gjorts av Frantzwagner sällskapet som i rapporten *De resandes kulturarv: bidrag till dokumentation av en minoritets historia* (2020) dokumenterat materiellt och immateriellt kulturarv som kan kopplas till de resande. Upprop gick ut till hembygdsrörelsen och museisektorn med målsättningen att dokumentera objekt med koppling till de resande. Enstaka arkiv presenteras också i rapporten, då främst etnografiska samlingar eller allmänna handlingar.³⁹

"Förbundet anser att det skulle behövas en inventering av arkiv, nationellt för att kunna uppskatta hur mycket material och var det finns med koppling till tornedalingarna."⁴¹

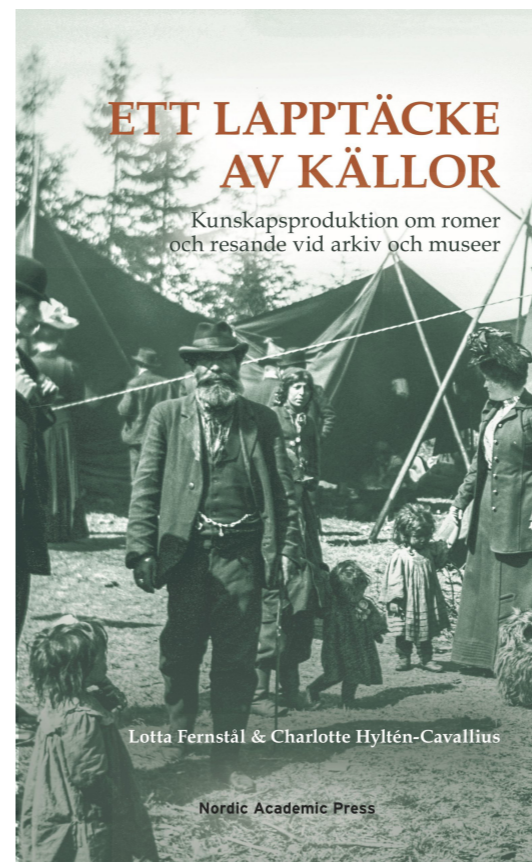
Den enda minoritetsgrupp i Sverige som har en egen arkivinstitution är *svrige-finländarna* med Sverigefinländarnas arkiv i Eskilstuna. Men också den folkgruppen påpekar i arkivutredningen Härifrån till evigheten att det är viktigt och önskvärt med en nationell överblick. Detsamma gör representanter för *tornedalingarna* och judiska släktforskarföreningen.⁴³

Riksarkivet gav 2022 ut arkivguiden *Källor till judarnas historia i Sverige*. Boken är en mycket bra och mer eller mindre heltäckande genomgång av olika offentliga och enskilda arkiv bevarade på Riksarkivet och andra arkivinstitutioner.⁴⁵ Det är dock oklart om genomgången också omfattade övriga museiarkiv utöver Nordiska museet och Judiska museet.

Sveriges hembygd förbund genomför årligen enkätundersökningar för att belysa olika delar av rörelsen. 2013 ställdes frågor om *hembygd föreningsarnas tillgångar*. Enkäten innehöll bland annat frågan om föreningarna bevarar arkiv och fotografier. Resultatet visade att 92 % av föreningarna bevarar arkiv och det uppskattas till cirka 25 000 *hyllmeter*. 90 % av föreningarna har fotografier, vilket uppskattas till ca 8 miljoner foton. Vilken typ av arkiv frågades det inte om, men det är rimligt att antal att det främst rör sig om enskilda arkiv (föreningsarkiv, företagsarkiv, gårdsarkiv, personarkiv) från föreningens geografiska område samt etnografiska samlingar (dokumentation av platser eller företeelser, uppteckningar rörande traditioner och liknande).⁴⁶

År 2021 publicerades den tredje utgåvan av Business Archives in International Comparison av Internationella arkivförbundets undersektion för näringslivsarkiv. Det är en redogörelse för näringslivsarkivens förutsättningar nu och historiskt i Sverige. Där lyfts bland annat den defragmenterade struktur som arkivväsendet har i Sverige med många olika bevarande aktörer till skillnad från de nordiska grannländerna som har organiserat centralarkiv. *Näringslivsarkiv* kan bevaras hos arkiv, museer, offentliga institutioner, hos arkivbildaren eller hos andra kommersiella aktörer. Men presentationen visar att det geografiskt finns luckor, områden där det inte finns aktörer med ett uttalat uppdrag att bevara näringslivsarkiv.⁴⁷

"[Judiska släktforskarföreningen] önskar att det fanns en instans med ett övergripande ansvar att informera om var arkiv för de nationella minoriteterna är belägna."⁴⁴

Boken *Ett Lapptäcke av Källor*.

gjord av de nordiska riksarkiven 2010 förtydligas att enskilda arkiv bevaras utanför riksarkiven. "Siffrorna är alltså klart underrepresenterade men visar den enorma mängd privat arkivmaterial som förvaltas även utanför [ej ursprunglig kursivering] arkivverken"⁴⁸. Enskilda arkiv kan bevaras hos såväl arkiv, museer, bibliotek, offentliga institutioner, privata institutioner, trossamfund och föreningar. I kunskapsöversikten *Ett lapptäcke av källor* (2022) skickar författarna enkäter om romska arkiv till de regionala museerna, men inte till de regionala arkiven. I arkivguiden *Svensk arkivguide* (1988) skickas enkäter till arkiven, men inte till museerna, medan Otto Walde utgick från bibliotekens arkivbestånd i sin kortkatalog. Sällan eller aldrig tas hembygdsväsendet med arkivundersökningar.

Det framgår ur arkivutredningen Härifrån till evigheten att de nationella minoritetsgrupperna önskar en nationell överblick på var arkiv av och om folkgruppen bevaras. Några minoritetsgrupper önskar också en samlad registrering av arkiven. Om det avser en samlad registrering av arkivbestånden eller av de bevarande arkivinstitutionerna framgår inte. Det framgår inte heller om den registrering som gör av vissa arkiv i den Nationella arkivdatabasen (NAD) är tillräcklig eller om man önskar en separat databas för registrering. Oavsett hur det ska ordnas så bör det första steget vara att kartlägga vilka aktörer som bevarar arkivmaterial som är intressant för grupperna.

En annan del av den enskilda arkivsektorn som behöver kartläggas mer noggrant är aktörer för näringslivets bevarande. Många enskilda arkivinstitutioner är specialiserade på civilsamhällets arkivbildning, men inte lika många för näringslivet. Näringslivet har en viktig del i det svenska samhällets utveckling och behöver belysas för att ta plats i historieskrivningen och ges utrymme för bevarande för framtiden.

2.5 Reflektion tidigare kartläggningar och inventeringar

Ingen kartläggning har tagit ett helhetsgrepp på den enskilda arkivsektorn. Enskilda arkiv har kartlagts, men då inom ett begränsat geografiskt område, eller en begränsad typ av enskilda arkiv. I de fall där offentliga arkivinstitutioner har kartlagts har man inte specifikt frågat om det eventuella enskilda arkivbeståndet.

Dessutom vittnar de tidigare nationella kartläggningar om vilket tid de skapades i. Många genomfördes innan digitaliseringens tidevarv då det fanns begränsade sökmöjligheter i arkivinstitutionernas bestånd. Forskare hänvisades i stället till kataloger på papper. I ljuset av detta är en kortkatalog över handskriftssamlingar, som Otto Waldes, värdefull. Detsamma gäller för bokkatalog över arkivinstitutioner med en överblicksbild av deras samlingar. Det resulterar dock ändå i att det inte finns någon uppdaterad nationell överblick av sektorn.

I de tidigare kartläggningarna har man oftast inte haft en helhetssyn på det minnes- och bevarandearbete som sker på en mångfald av olika institutioner i samhället. I undersökningen

37 Fernstäl & Hyltén-Cavallius, *Ett lapptäcke av källor: kunskapsproduktion om romer och resande vid arkiv och museer*, sidan 9.

38 Fernstäl & Hyltén-Cavallius, *Ett lapptäcke av källor: kunskapsproduktion om romer och resande vid arkiv och museer*, sidan 143—145.

39 *De resandes kulturarv: bidrag till dokumentationen av en minoritets historia*, sidorna 3-5, 8, ff

40 Arkivutredningen, *Härifrån till evigheten: en långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv*, sidorna 452—453.

41 Arkivutredningen, *Härifrån till evigheten: en långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv*, sidan 450.

42 Arkivutredningen, *Härifrån till evigheten: en långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv*, sidan 453.

43 Arkivutredningen, *Härifrån till evigheten: en långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv*, sidan 444, 450, 453.

44 Arkivutredningen, *Härifrån till evigheten: en långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv*, sidan 444.

45 Carlsson, *Källor till judarnas historia i Sverige*.

46 Sveriges hembygd förbund, "Verksamheten 2023". Sveriges hembygd förbund, "Hembygdsväsendet i siffror".

47 Gidlöf & Sjöman, "Overview of Business Archives in Sweden", sidorna 96—105.

48 *De nordiska privatarkiven och deras förvaltare*, bilaga 1.

”En tydlig brist i de underlag utredningen haft tillgång till är att det saknas samlade uppgifter om arkivens omfattning och tillväxt, såväl fysiska som digitala. [...] Frånvaron av relevanta arkivvolymmer [skapar] en osäkerhet om sektorns framtida investeringsbehov i fråga om fysisk kapacitet, datalagring, och framtida teknisk utveckling. För delar av den enskilda arkivsektorn saknas också en god överblick över vilka arkiv som finns, vilket ofta är en förutsättning när olika typer av insatser planeras.”⁴⁹

Foto: Amanda Vesterlund

3 SWOT-analys

För att analysera om det vore möjligt för Svenska Arkivförbundet att genomföra en kartläggning av den enskilda arkivsektorn har en SWOT-analys gjorts. De olika delarna i analysen presenteras nedan tillsammans med slutsatser av analysen.

3.1 Styrkor

Svenska Arkivförbundet är riksorganisationen för den enskilda sektorns arkiv. Förbundets uppdrag är att verka för goda förutsättningar för enskild arkivverksamhet i hela landet. En kartläggning av den enskilda arkivsektorn ligger i linje med förbundets ändamål. Det är en styrka att förbundet finns till för den enskilda sektorns arkiv. Förbundets föregångare inriktade sig på folkrörelsen å ena sidan och näringslivet å andra sidan. Det gör att förbundet kan ta det helhetsgrepp som omfattar de enskilda arkiven oavsett vilken verksamhet som bevarar dessa om det så är en församling inom Svenska kyrkan, ett arbetslivsmuseum eller ett universitetsbibliotek. Arkivutredningen föreslog att Riksarkivets Samarbetsråd för enskilda arkiv bör genomföra en inventering av olika slags enskilda arkiv, men rådet bedöms vara ett samverkans- och samrådsorgan mer än operativ enhet. Kartläggningen kommer däremot kunna bidra till rådets arbete och insatser för att främja enskilda arkiv.

⁴⁹ Arkivutredningen, *Härifrån till evigheten: en långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv*, sidan 566—567.

3.2 Svagheter

Svenska Arkivförbundet är en relativt nybildad organisation som ännu inte är en *välkänd aktör* inom kultursektorn. Det innebär att det kan bli svårare att nå ut och nå fram till med undersökningen och den angelägenheten som den innebär, än för en mer etablerad aktör såsom till exempel Riksarkivet.

Kartläggning kommer att kräva *ekonomiska och personella resurser* som Svenska Arkivförbundet i dagsläget inte har. Kartläggningens genomförande bygger helt och hållet på att förbundet beviljas externa medel för att bekosta det administrativa stöd som behövs samt för att rekrytera personal.

3.3 Möjligheter

I och med att det *säkerhetspolitiska läget* har försämrats i Sverige är beredskapsfrågor återigen aktuella. Det är många aktörer både inom och utom arkivsektorn som har visat ett stort intresse för kartläggningen just eftersom det grundläggande kunskapsunderlaget om arkiven saknas. Bristen på detta försvårar i sin tur en effektiv och heltäckande beredskapsplanering för kultursektorn. I kartläggningen finns också möjlighet att ställa kompletterande frågor om bevarandeinstitutionens beredskap. Det innebär att kartläggningen kan skapa ett kunskapsunderlag om arkiven och bevarandeinstitutionens beredskap att ta hand om arkiven.

Som belysts i den senaste arkivutredningen är en inventering av arkiv av och om de *nationella minoriteterna* efterfrågade. Arkivmaterial med koppling till de nationella minoriteternas kulturarv bedöms ha stor betydelse för att stärka gruppernas kultur och språk. På samma sätt som beredskapsläget undersöks i kartläggningen kan förekomsten av arkivmaterial av och om de nationella minoriteterna infogas. Det ger en möjlighet att skapa den överblicksbild av kulturarvet som efterfrågats i arkivutredningen.

Kartläggningen faller väl in mot regeringens nationella mål för digitaliseringspolitiken och kulturpolitiken. Målet för den svenska digitaliseringspolitiken är att "Sverige ska vara bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter"⁵⁰. Ett digitalt samhälle kräver *digitala arkiv*. Kartläggningen ger en möjlighet att se i hur lång utsträckning enskilda arkiv bevaras digitala kontra analogt. För att uppnå de kulturpolitiska målen ska kulturpolitiken "främja ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas"⁵¹. I det offentliga samtalet sägs det ibland om att vi måste öppna arkiven eller att information ligger bortglömd och dammig i någon mörk källarlokal. Eftersom det saknas offentlig statistik inom arkivområdet har kartläggningen en möjlighet att undersöka i vilken utsträckning denna typ av kulturarv är *tillgänglig för användare* och i vilken *utsträckning arkiven används*.

3.4 Hot

Den breda ansats som kartläggningen kommer att ha kan komma att utgöra ett hinder för genomförandet. Problematiken kring de enskilda arkiven är att de är utspridda på en mängd olika aktörer, aktörer som långt ifrån alltid har arkiv, eller ens kultur, som deras *huvudsakliga syfte*. Det gör att det kan vara svårt att motivera deltagande i undersökningen, samt att kunskapen om de enskilda arkiven kanske inte finns hos arkivbevararen. Det kan leda till att kartläggningen inte blir så heltäckande som den behöver vara och att den inte resulterar i en komplett nationell överblick.

3.5 Slutsats

Svenska Arkivförbundet drar slutsatsen att möjligheterna med en nationell kartläggning överväger hindren för dess genomförande. Ett hundra-procentigt resultat kommer aldrig att uppnås vid en nationell kartläggning och ett visst bortfall får vara acceptabelt. En möjlig lösning för att få ett så heltäckande resultat som möjligt är att rikta de uppsökande, personliga kontakterna mot de medverkande aktörer som behöver mest vägledning i att delta i kartläggningen, samt att prioritera och budgetera för omfattande marknadsföringsinsatser.

Mer problematiskt är att Svenska Arkivförbundet i dagsläget inte har möjlighet att genomföra kartläggningen på grund av bristande ekonomiska resurser. Enda lösningen på detta är att externa medel söks och beviljas. Chanserna för detta bedöms vara relativt goda sett till den samhällsnytta som kartläggningen skulle innebära, både för samhället i stort, civilsamhällets och näringslivets arkivbildare samt arkivanvändare av olika slag; akademien, skolan, medborgare.

Svenska Arkivförbundet kommer att gå vidare med intentionen att genomföra en nationell kartläggning av den enskilda sektorns arkiv.

"Förenklat kan sägas att oförtecknade/oregistrerade arkiv har begränsad tillgänglighet för forskning eller andra studier."⁵²

⁵⁰ Regeringskansliet, "Mål för digitaliseringspolitiken".

⁵¹ Regeringskansliet, "Mål för kultur".

⁵² De nordiska privatarkiven och deras förvaltare, sidan 16.

4 Nationell kartläggning

Kartläggningen tar sin utgångspunkt i att den enskilda sektorns arkiv, det vill säga civilsamhällets, näringslivets och privatpersoners arkiv är omistliga delar av den svenska infrastrukturen och det svenska kulturarvet. Arkiv behöver ständigt fyllas på med ny information och arkiv behöver användas för att berika både användaren och samhället. För att detta ska vara möjligt behöver det finnas en överblick över vilka aktörer som bevarar enskilda arkiv.

4.1 Avgränsning

Tidigare arkivkartläggningar har dels kartlagt arkivbestånd (till exempel Otto Waldes katalog, Ett lapptäcke av källor, Källor till judarnas historia i Sverige), dels aktörer som bevarar arkiv (till exempel Svensk arkivguide, Svensk arkivguide: topografisk katalog över statliga, kommunala och privata arkivbestånd i Sverige). Syftet med kartläggningen är att få en nationell överblick över aktörer som bevarar den enskilda sektorns arkiv. Därför kommer *fokus för kartläggningen att vara arkiv enligt "en aktör som bevarar arkiv, en arkivinstitution"*.

Till detta resonemang hör också begreppet *arkivbildare*. Arkivbildare syftar på "myndighet, företag, förening, annan organisatorisk enhet eller enskild person genom vars verksamhet ett arkiv uppstår"⁵³.

Inom den enskilda arkivsektorn rör det sig om aktörer inom civilsamhället, näringslivet och privatpersoner. Dessa aktörer är arkivbildare som genom sin verksamhet bildar arkiv, och så vida man inte har deponerat sitt arkiv hos en arkivinstitution, är aktörer som bevarar den enskilda sektorns arkiv. Det är dock varken intressant eller rimligt att kartlägga alla föreningar, företag och privatpersoner. Därför avgränsas kartläggningen ytterligare till *aktörer, som utöver det egna arkivbeståndet, bevarar enskilda arkiv från andra arkivbildare*.

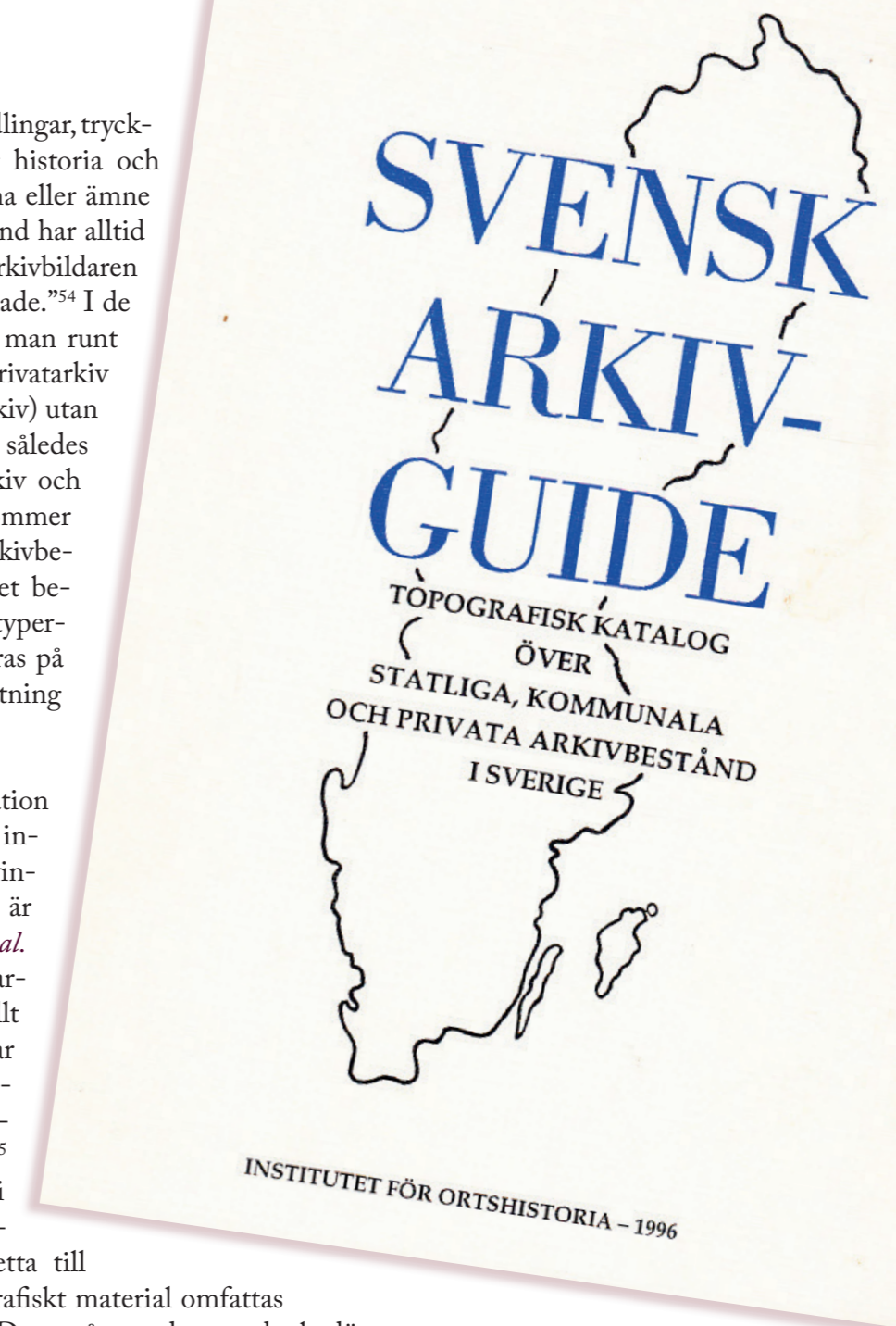
Ytterligare ett förhållande ska redas ut är *arkiv kontra etnografisk samling*. Ett arkivbestånd är information som uppstår ur en arkivbildande enhets verksamhet. "Till skillnad från arkiv uppstår samlingar

Det är lämpligt att föra en begreppsdiskussion kring vad som menas med begreppet arkiv och vad som en nationell kartläggning ska undersöka. Begreppet arkiv kan syfta på:

1. *en samling information, ett arkivbestånd*
2. *en aktör som bevarar arkiv, en arkivinstitution, eller*
3. *ett utrymme där arkiv bevaras, en arkivlokal eller ett arkivmagasin.*

istället genom ett aktivt insamlande av handlingar, trycksaker, föremål, uppteckningar av muntlig historia och andra immateriella kulturarv kring ett tema eller ämne [ej ursprunglig kursivering]. Ett arkivbestånd har alltid en arkivbildare men för en samling kan arkivbildaren vara oklar, eftersom samlingar är konstruerade."⁵⁴ I de norska och danska kartläggningarna kom man runt detta problem genom att inte fråga efter privatarkiv (danskt och norskt begrepp för enskilda arkiv) utan om lokalhistoriskt arkivmaterial. Det kan således omfatta både allmänna arkiv, enskilda arkiv och etnografiska samlingar. I kartläggningen kommer det ges möjlighet att särskilja enskilda arkivbestånd och etnografiska samlingar. Men det bedöms vara intressant att fråga efter båda typerna av arkivbestånd eftersom de ofta förvaras på samma plats och omfattas av samma förvaltning och personella resurser.

Arkivbestånd består inte bara av information fäst på papper, det förekommer även andra informationsbärare i arkiven. Typer av arkivinformation som ibland diskuteras särskilt är *audiovisuellt material och fotografiskt material*. Både de norska och danska kartläggningarna undersökte förekomsten av audiovisuellt och fotografiskt arkivmaterial. I Sverige har Kungliga biblioteket och Svenska Filminstitutet delvis inventerat och beskrivit situationen för det audiovisuella materialet.⁵⁵ Nätverket Nationellt ansvar för fotografi i Sverige driver frågan om en nationell översyn av det fotografiska kulturarvet.⁵⁶ Detta till trots kommer inte audiovisuellt och fotografiskt material omfattas av Svenska Arkivförbundets kartläggning. Detta på grund av att det bedöms bli ytterligare ett hinder. I SWOT-analysen bedömdes ett hot mot kartläggningen vara de arkivbevarande aktörernas eventuella begränsade kunskaper och förståelse för arkivbestånden. Att då omfatta och särskilt fråga om dess två typer av informationsbärare som ställer högre krav på den arkivansvariges kunskande hindrar mer. Istället kan uppföljande kartläggningar rörande specifikt audiovisuellt och fotografiskt material göras i framtiden med den första nationella kartläggningen som grund.

Boken Svensk Arkivguide.

⁵³ Ulfsparré (red.), *Arkivvetenskap*, sidan iii.

⁵⁴ *Enskilda arkiv – ett mångfacetterat område*, sidan 11–12.

⁵⁵ *Arkivutredningen, Härifrån till evigheten: en långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv*, sidan 179.

⁵⁶ *Arkivutredningen, Härifrån till evigheten: en långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv*, sidan 182–183.

⁵⁷ *Arkivutredningen, Härifrån till evigheten: en långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv*, sidan 567.

⁵⁸ *Arkivutredningen, Härifrån till evigheten: en långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv*, sidorna 549–550, 565–567.

⁵⁹ *Arkivutredningen, Härifrån till evigheten: en långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv*, sidan 450.

4.2 Karaktär

I arkivutredningen *Härifrån till evigheten* var ett av direktiven att utreda behovet av statistik för arkivområdet. Utredningen identifierade tre målgrupper för statistiken: det politiska systemet, arkivsektorn samt allmänheten, forskarsamhället och massmedia. Utredningen föreslår att arkiv ska bli en del av Sveriges officiella statistik och att detta skulle bidra till "arkivens synlighet och legitimitet i det politiska systemet"⁵⁷. Riksarkivet föreslogs att bli ansvarig myndighet⁵⁸. Förslaget har ännu inte realiserats.

Svenska Arkivförbundets föregångare, Folkrörelsernas arkivförbund, arbetade också med statistikundersökningar vid minst två tillfällen, *Att lära sig segla* (1991) och *Redovisning av enkät & statistikuppgifter för arkiv anslutna till Folkrörelsernas Arkivförbund 1998* (1998).

Frågan har väckts huruvida denna kartläggning kommer att bli en årligen återkommande statistikundersökning. I nuläget är det endast aktuellt med en kartläggning, men de kvantifierbara frågorna formuleras så att de harmoniserar med den internationella standarden för arkivstatistik (ISO 24083:2021) så att det i framtiden är möjligt att bygga på undersökningen och jämföra resultaten mellan åren och med andra länder. I undersökningen får de deltagande aktörerna möjlighet att ta ställning till om det vore intressant med årliga statistikundersökningar.

4.3 Datainsamling

De norska och danska kartläggningarna byggde på enkätstudier i kombination med djupintervjuer (Danmark) och det bedöms vara det mest effektiva tillvägagångssättet. En webbaserad enkät distribueras till de tilltänkta respondenterna via mejl samt publiceras öppet via en avsedd hemsida för att fånga de aktörer som för projektgruppen är okända.

"Saknas folkrörelsearkiv i närområdet kan det vara så att kommunala arkiv eller bibliotek tar emot materialet. Det kan även Aarkiv, bibliotek och museer."⁵⁹

4.4 Målgrupp

Enskilda arkivinstitutioner är en given målgrupp i kartläggningen. Bland Svenska Arkivförbundets medlemmar finns ett 70-tal enskilda arkivinstitutioner, men mest troligt är antalet mycket större. De enskilda arkivinstitutioner har också mycket olika förutsättningar vad gäller personal, lokaler och resurser, något som är intressant att jämföra inom målgruppen och gentemot andra målgrupper.

Lokala: minst 30

Regionala: 24

Nationella: minst 5

”Dessutom återfinns person-, gårds-, förenings- och företagsarkiv – speciellt från litet äldre tid ofta i statliga och kommunala arkivinstitutioner.”⁶⁰

Museernas uppdrag är ofta att samla, vårda och visa olika uttryck av kulturarvet. Det är således rimligt att museum bevarar arkiv och vissa museer är kända för sina omfattande arkivbestånd och etnografiska samlingar, såsom till exempel Nordiska museet och Tekniska museet. Resultaten av den norska kartläggningen gör det extra intressant att undersöka förutsättningarna och förhållandena hos de svenska museiarkiven.

Antal museer: minst 967 st⁶¹

60 Norberg, Söderberg & Havrén, *Svensk arkivguide*, sidan 11.

61 Uppgiften kommer från Myndigheten för kulturanalys rapport *Museer 2022: Kulturfakta 2023:1*, sidan 12.

62 Sveriges hembygdsförbund, ”Hembygdsvården i siffror”. Siffrorna avser år 2021.

63 Sveriges hembygdsförbund, ”Hembygdsvården i siffror”. Siffrorna avser år 2021.

64 Svenska kyrkan, ”Svenska kyrkan i siffror”.

Offentliga arkivinstitutioner bevarar i många fall enskilda arkiv. Men det ser väldigt olika ut runt om i landet. I arbetet med förstudien har kommunarkiven blivit mer och mer intressanta aktörer inom den enskilda arkivsektorn. Kommunarkivens uppdrag och ställningstagande till enskilda arkiv skiljer sig åt i landet. Vissa kommuner såsom Lindsbergs kommun och Tyresö kommun satsar på att samla in och bevara arkiv för kulturhistoriskt ändamål utöver vården och bevarandet av de kommunala handlingarna. Andra kommuner däremot har uttalat att man inte tar emot enskilda arkiv. Detta beslut bottenar i olika anledningar. Östersund kommun till exempel tar inte emot enskilda arkiv då man har god kontakt med länets enskilda arkivinstitution som man inte vill konkurrera med. Järfälla kommun å andra sidan har inte uppdrag, personal eller lokaler för att ta emot enskilt arkivmaterial.

Oavsett anledning vore det intressant att undersöka förekomsten av enskilt arkivmaterial hos kommunarkiven. I vissa områden finns det ingen enskild arkivinstitution som bevarar näringslivet och civilsamhällets arkiv där man oftast hänvisas till kommunarkiven. I de fall kommunarkiven inte tar emot handlingar uppstår det förvirring och osäkerhet hos enskilda arkivbildare vilket kan resultera i att enskilt arkivmaterial inte bevaras. Uppskattningsvis bevarar ca 60 % av kommunarkiven enskilda arkivbestånd.

Kommunarkiv: 290 st

Regionarkiv: 21 st

Statliga arkiv: minst 3 st

Hembygdsvården är en omfattande rörelse som arbetar aktivt med att beskriva, dokumentera och tillgängliggöra gångna tiders spår och uttryck. Hembygdsgränsen eller hembygdsföreningen är i många områden ett viktigt lokalhistoriskt nav som förvaltar olika slags kulturhistoriska samlingar, inklusive arkiv. Arbetet inom hembygdsvården bygger på ideell arbetskraft och kan därför behöva olika slags stöd för att ta hand om arkiven på bästa sätt. En kartläggning av hembygdsvårdens arkiv kommer att göras separat i samarbetet med Sveriges hembygdsförbunds kansli eftersom rörelsen är tydligt avgränsad.

Hembygdsföreningar: 2 037 st

Hembygdsförbund: 26 st⁶²

Biblioteken är en av de mest välbesökta kulturinstitutionerna i Sverige. Biblioteken är inte bara en resurs för litteratur och läsande, i många fall arrangerar bibliotek utställningar, kulturevenemang och har en tydlig roll i det lokalhistoriska- och identitetsskapande arbetet på en plats. Därför förvarar en del bibliotek också arkivbestånd. I första hand gäller det främst forsknings- och specialbiblioteken, men det förekommer även att folkbibliotek bevarar arkiv.

Folkbibliotek: 1 072 st

Specialbibliotek: 38 st

Universitets- och högskolebibliotek: 108 st⁶³

Övriga aktörer i samhället bevarar också enskilda arkiv. Stora aktörer inom den enskilda arkivsektorn är exempelvis trossamfunden, stiftelser, företag, gods och herresäten. Gemensamt för dessa verksamheter är att de oftast inte har kulturarv eller kultur som huvudsaklig verksamhet. Däremot kan verksamheterna ha en lång historia vilket har lett till att de eventuellt bevarar större och mindre enskilda arkivbestånd.

Antal: uppskattningsvis 50-tal beroende på hur man räknar (Svenska kyrkan har 1 288 församlingar⁶⁴)

Foto: Amanda Vesterlund

4.5 Frågeställningar

Frågeställningarna i kartläggningen kommer att bygga på bland annat på ISO 24083:2021, RA-FS 2013:4, MSB629, samt input från olika referensgrupper inom ABM-området.

Här presenteras endast ett urval av frågeställningarna kopplade till respektive fokusområde. Dessa kommer att färdigställas och presenteras när projektet med den nationella kartläggningen påbörjas.

Information om arkivbevararen och arkivbestånden

- Huvudsaklig verksamhet
- Huvudman
- Geografiskt verksamhetsområde
- Bevarar er verksamhet enskilda arkiv?
- Hur många hyllmeter omfattar de enskilda arkiven?
- Hur många GB omfattar de enskilda arkiven?
- Hur många hyllmeter av de enskilda arkiven är förtecknade?
- Hur många GB av de enskilda arkiven är förtecknade?
- Används ett arkivförteckningssystem?

Forskning och användande av arkivbestånden

- Har ni fasta öppettider för forskare?
- Hur många volymer av enskilda arkiv togs fram till forskare under 2023?
- Hur många GB av enskilda arkiv tillgängliggjordes för forskare under 2023?
- Finns arkivförteckningarna sökbara för forskare på Internet?

Krisberedskap

- Finns en kris- och katastrofplan för omhändertagande av de fysiska arkivsamlingarna?
- Finns en kris- och katastrofplan för omhändertagande av de digitala arkivsamlingarna?
- Finns det utrustning för restvärdesräddning och evakuering arkiven i av kris?
- Finns det en kontinuitetsplan för upprätthållandet att arkivverksamheten i händelse av kris?

Förvärv och avyttring

- Hur förvärvas enskilda arkiv?
- Finns det en förvärvspolicy som beskriver vilka typer av enskilda arkiv som ni ska ta emot? Ja. Nej.

Arkivlokalen och arkivens yttre skydd

- Är lokalen där de enskilda arkiven bevaras avsedd att vara arkivlokal?
- Känner ni till Riksarkivets föreskrifter och allmänna råd om arkivlokaler (RA-FS 2013:4)? Ja. Nej.
- Känner ni till MSB och Riksarkivets Vägledning för fysisk informationssäkerhet i IT-utrymmen (MSB629)?

Personal

- Hur många helårstjänster arbetar med den enskilda arkivbestånden?
- Arbetar ideell arbetskraft med de enskilda arkiven (förteckningsarbete, digitisering, transkribering eller liknande)?

Digitalisering och elektroniskt långtidsbevarande

- Används ett system för digitalt långtidsbevarande (e-arkiv)?
- Arbetar ni aktivt med digitisering av enskilda arkiv?
- Används ett system för digital publicering (DigitaltMuseum, Sofie eller liknande)?
- Finns det en strategi för digitisering av de enskilda arkiven?
- Känner ni till den nationella strategin för digitalisering av kulturarvet framtagen av Riksantikvarieämbetet?

Övriga frågor

- Känner ni till Svenska Arkivförbundet – riksorganisationen för den enskilda sektorns arkiv?
- Känner ni till Riksarkivets Samarbetsråd för enskilda arkiv?
- Är ni intresserad av att delta i årliga arkivstatistiska uppföljningar?

Minoriteter och urfolk

- Innehåller de enskilda arkiven information om de nationella minoriteterna eller urfolket samer?
- Innehåller de enskilda arkiven information av de nationella minoriteterna eller urfolket samer?
- Finns hela eller delar av arkivförteckningen på folkgruppens språk?
- Finns det etiska riktlinjer för användandet av känsligt material ur de enskilda arkiven?

5 Källor och referenser

Arkivutredningen, Arkiv för alla - nu och i framtiden, Fritzes offentliga publikationer, Stockholm, 2002.

Arkivutredningen, Härifrån till evigheten: en långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv, Norstedts juridik, Stockholm, 2019.

Aurelius, Thomas, Axerup, Tobias & Karlsson, Daniel (red.), Svensk arkivguide: topografisk katalog över statliga, kommunala och privata arkivbestånd i Sverige. 2002, Institutet för ortshistoria, Uppsala, 2002.

Berg, Lars Otto, Bulletin, nr 2, Stockholm, 1964.

Berg, Lars Otto, "Kommissionen för riksinventering av de enskilda arkiven", sidorna 19–31. Ingår i: Engström, Sten, Edström, Josef & Berg, Lars Otto (red.), Arkivvetenskapliga studier Saml. 6, [Landsarkivet], [Uppsala], 1987.

Bibliotek 2022: Sveriges offentligt finansierade bibliotek, Kungliga biblioteket, 2022.

Bjersby, Martin, "Nationalregistret över enskilda arkiv och rea-projektet", sidorna 31–32. Ingår i: Hjörd, Bengt (red.), Arkivskatter: Riksarkivet och släktforskaren, Sveriges släktforskarförbund, Bromma, 1994.

Carlsson, Carl Henrik, Källor till judarnas historia i Sverige, Riksarkivet, [Stockholm], 2022.

Carlsson, Ingemar, "Arkivinventaren i tiden", sidorna 33–40. Ingår i: Engström, Sten, Edström, Josef & Berg, Lars Otto (red.), Arkivvetenskapliga studier Saml. 6, [Landsarkivet], [Uppsala], 1987.

Danmarks statistik, "Arkiver", <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/kultur-og-fritid/kulturarv/arkiver>. Hämtat den 7 september 2023.

De nordiska privatarkiven och deras förvaltare: en jämförande undersökning av arbetet med privatarkivfrågorna vid de nordiska arkivverkens institutioner utförd på uppdrag av de nordiska riksarkivarierna, Riksarkivet, 2010.

De resandes kulturarv: bidrag till dokumentationen av en minoritets historia, Frantzwagner Sällskapet, [2020].

Eriksson Karth, Ingrid & Hermodsson, Anna Karina, "Återsökning av information", sidorna 250–260.

Ingår i Ulfsparré, Anna Christina (red.), Arkivvetenskap, Studentlitteratur, Lund, 1995.

Fernstål, Charlotte & Hyltén-Cavallius, Charlotte, Ett lapptäcke av källor: kunskapsproduktion om romer och resande vid arkiv och museer, Nordic Academic Press, Lund, 2020.

Folkrörelsearkiven: utredning rörande folkrörelsearkivens ställning och framtida organisation, Riksarkivet, Stockholm, 1970.
Henriksson, Göran & Nilsson, Gunnar, Att lära sig segla: rapport och diskussionsunderlag till Folkrörelsernas arkivförbunds stämma den 9 juni 1992, [Sverige], 1992.

Larsson, Maria, Redovisning av enkät & statistikuppgifter för arkiv anslutna till Folkrörelsernas Arkivförbund 1998, [Sverige], 1998.

Museer 2022: Kulturfakta 2023:1, Myndigheten för kulturanalys, Göteborg, 2003.

Norberg, Erik, Söderberg, Ulf & Havrén, Klas (red.), Svensk arkivguide, Svenska arkivsamfundet, Stockholm, 1988.

Nuohtti, "Introduktion till materialenkäten", <https://nuohtti.com/Content/material-survey-intro>. Hämtat den 7 september 2023.

Nuohtti, "Resultat av materialenkäten", <https://nuohtti.com/Content/material-survey-results>. Hämtat den 7 september 2023.

Nycklar till samiska arkiv: rapport från seminariet, [Ajtte], [Jokkmokk], 2001.
Porskær Poulsen, Poul, Vi passer på historien: en undersøgelse af lokalarkiverne, Sammenslutningen af Lokalarkiver (SLA), Vejle, 1997.

Privatarkiv i musea: Slutrapport fra prosjektet. Norsk Kulturråd, Oslo, [2009].
Regeringskansliet, "Mål för digitaliseringspolitiken". <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/digitaliseringspolitik/mal-for-digitaliseringspolitik/>. Hämtat den 8 september 2023.

Regeringskansliet, "Mål för kultur". <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/kultur/mal-for-kultur/>. Hämtat den 8 september 2023.

Riksarkivet, Riksarkivets bestandsöversikt D. 8 Enskilda arkiv : person-, släkt- och gårdsarkiv. Bd 1,

Riksarkivet, Stockholm, 2006.

Svensk arkivguide: topografisk katalog över statliga, kommunala och privata arkivbestånd i Sverige. 1988, Institutet för ortshistoria, Uppsala, 1988.

Svenska kyrkan, "Svenska kyrkan i siffror", <https://www.svenskakyrkan.se/statistik>. Hämtat den 7 februari 2024.

Sveriges hembygdsförbund, "Hembygdsrörelsen i siffror", <https://www.hembygd.se/shf/hembygdsrorelsen-i-siffror>. Hämtat den 7 september 2023.

Sveriges hembygdsförbund, "Verksamheten 2013", <https://www.hembygd.se/shf/Verksamheten-2013>. Hämtat den 7 september 2023.

Til kildene! Kartlegging av regionale og lokale arkiver. ABM-utvikling, Oslo, 2007.

Gidlöf, Anders & Sjöman, Anders "Overview of Business Archives in Sweden" sidorna 96–105. Ingår i: Turton, Alison (red.) Business Archives in International Comparison, Section on Business Archives, International Council on Archives, Paris, 2021.

Ulfsparré, Anna Christina (red.), Arkivvetenskap, Studentlitteratur, Lund, 1995.

Walde, Otto & Berg, Lars Otto (red.), Slagordsregister till Otto Waldes katalog över enskilda arkiv, Riksarkivet, Stockholm, 1970.
Osterberg, Anders, Nycklar till samiska arkiv: inventering januari - mars 2000, Ajtte, Jokkmokk, 2000.

Bilaga 1 redovisning av grupper och personer som bidragit till förstudien

Åjtte: samtal om samiska arkiv, tidigare inventeringar av samiska arkiv och förslagen i arkivutredningen härifrån till evigheten.

Arbetsam: samtal om arbetslivsmuseernas arkiv.

Centrum för näringslivshistoria: diskussioner kring näringslivets bevarande och tidigare kartläggningar av näringslivsarkiv.

Elinor magnérus, tidigare ansvarig för samlingar vid örebro länsmuseum: samtal om museers arkiv.

Eskilstuna stadsmuseum: studiebesök och samtal om museers arkiv och samlingsförvaltning.

Equmeniakyrkan: samtal om trossamfundets arkiv.

Föreningen arkivverksamma i landsting och kommun: konferens om arkiv och kulturarv, samtal om enskilda arkiv hos kommunarkiv.

Föreningen för museernas arkiv-, bibliotek- och bildarkivsanställda: samtal om museers arkiv.

Gaaltije saemien museume: samtal om samiska arkiv.

Jamtli, jämtlands läns museum: samtal om museets arkiv och samlingsförvaltning.

Judiska museet: samtal om judiska arkiv och museets uppdrag.

Krokoms kommunarkiv: samtal om enskilda arkiv hos kommunarkiv.

Lindesbergs kulturhistoriska arkiv: samtal om enskilda arkiv hos kommunarkiv.

Riksantikvarieämbetet, museiavdelningen: diskussioner kring museernas arkiv och samlingsförvaltning.

Riksantikvarieämbetet samlingsforum: konferens om samlingsförvaltning hos kulturarvsinstitutioner.

Sametingets kulturchef: samtal om samiska arkiv och förslagen i arkivutredningen härifrån till evigheten.

Sammenslutningen af lokalarkiver, danmark: studiebesök och samtal om den danska kartläggningen, dansk arkivstatistik och enskilda arkiv i danmark.

Sverigefinländarnas arkiv: samtal om minoritetsarkiv och förslagen i arkivutredningen härifrån till evigheten.

Sveriges hembygdsförbund: samtal om hembygdsrörelsens arkiv.

Sveriges kommuner och regioner: samtal om enskilda arkiv hos kommun- och Regionarkiv.

Svenska tornedalingars riksförbund: samtal om arkiv och sannings- och försörningskommissionens betänkande.

Svenska Arkivförbundet